

УДК 341.242.28(477)

Н.О. ПОПОВА, канд. іст. наук, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ключові слова: комерційна таємниця, ноу-хау, комерційні секрети, таємна інформація

Актуальність теми полягає у дослідженні поняття комерційної таємниці та визначенні її основних ознак у співвідношенні з іншими, схожими за ознаками поняттями. Потреба у чіткому визначенні поняття комерційної таємниці та меж правового захисту, обумовлюється посилення економічної конкуренції в умовах розвитку ринкових відносин в Україні, і як наслідок, пріоритетне значення для суб'єктів господарювання є захист комерційної таємниці за допомогою правових засобів.

Серед вітчизняних вчених, праці яких присвячено дослідженню комерційної таємниці, вирізняються роботи Т.В. Васильченко, Ю.В. Носіка, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, Л.Д. Топалової, Р.Б. Шишки та інших. Проте, незважаючи на високий науковий рівень досліджень стосовно цього об'єкта інтелектуальної власності, єдності в визначенні поняття комерційної таємниці так і не було досягнуто. У даному дослідженні метою статті є узагальнення та наближення існуючих понять комерційної таємниці до єдиного знаменника з урахуванням її властивостей.

Для розкриття сутності комерційної таємниці необхідно провести аналіз вітчизняної правової термінології, яка використовується для позначення комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності.

Основне визначення комерційної таємниці міститься в ст.505 Цивільного кодексу України: інформація є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукуп-

ності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію [1].

Згідно з ч.1 ст.36 Господарського кодексу України відомості, пов'язані з виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди інтересам суб'єкта господарювання, можуть бути визнані його комерційною таємницею [2].

Визначення комерційної таємниці, що є в чинному Цивільному кодексі України, було запозичене з відповідного визначення нерозкритої інформації, яке міститься в ч.2 ст.39 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [3]. При цьому, ч.2 ст.1 цієї Угоди відносить нерозкрити інформацію до об'єктів права інтелектуальної власності.

В ст.505 Цивільного кодексу України, яка містить визначення комерційної таємниці, вимагається повна (абсолютна) невідомість інформації для третіх осіб (тоді як ч.2 ст.39 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності не потребує повної невідомості нерозкритої інформації і визначає її «незагальною»), яку практично, в разі виникнення спірних питань у відповідних цивільних відносинах, довести достатньо проблематично. Це є для більшості об'єктів комерційної таємниці нереальним, суттєво звужує можливості цивільно-правової охорони комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності і робить інститут її охорони вкрай обмеженим для застосування.

У відповідності з цим підлягає уточненню визначення комерційної таємниці, зафіксоване у Цивільному та Господарському кодексах України.

Як свідчать наведені дефініції, одне й те саме поняття «комерційна таємниця», попри схожість визначень у наведених нормативно-

правових актах, все ж таки інтерпретується по-різному. Це породжує певною мірою двозначність і невизначеність відповідного поняття. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне визначити характерні ознаки комерційної таємниці, умовно поділивши їх на три групи:

1. Ознаки, що стосуються властивостей об'єкту. Нематеріальність: комерційній таємниці властиві всі ознаки нематеріального об'єкту – можливість одночасного використання різними особами, відсутність фізичної амортизації; має значення зміст нематеріального результату інтелектуальної діяльності, тобто сама інформація, яка становить комерційну таємницю, а не форма її зовнішнього представлення (на відміну від авторського права). Відповідно, об'єкт, який має цінність в силу своєї сутності, а не форми, може бути створений повторно, незалежно від першого, іншою особою. Тому для встановлення правової охорони необхідні спеціальні заходи з відокремлення об'єкту.

2. Ознаки комерційної таємниці, що властиві їй, обумовлюють наступні умови надання об'єкту правової охорони: відсутність загальноповідомості, загальнодоступності, потреби реєстрації об'єкту та його оборотоздатність.

Відсутність загальноповідомості полягає в тому, що інформацією, яка складає комерційну таємницю, володіє обмежене коло осіб, хоча й не обов'язково одна особа. Однаковою або аналогічною інформацією можуть одночасно володіти декілька осіб – але визначальним є те, що коло цих осіб обмежене. Саме не загальноповідомість є вихідною для встановлення охорони змісту об'єкту, яким є комерційна таємниця, за відсутності його спеціальної реєстрації.

Незагальнодоступність означає відсутність вільного доступу до інформації на законній підставі. Особи, які допущені до таємниці, повинні бути зобов'язані не розголошувати її. Саме з цією ознакою пов'язують вимогу до суб'єкта права на комерційну таємницю вживати заходів для збереження її секретності, не загальноповідомості та конфіденційності.

Здатність об'єкту перебувати в цивільному обороті передбачає його комерційну цінність,

тобто можливість отримання економічної вигоди від введення його в оборот. Передумовами оборотоздатності є незагальноповідомість та загальнодоступність. Особливість наведених умов охороноспроможності комерційної таємниці полягає в тому, що перевірка їх наявності здійснюється не в порядку спеціальної попередньої процедури, а лише тоді, коли право суб'єкта на комерційну таємницю порушується або заперечується.

Інформація, яка становить комерційну таємницю, не потребує офіційного визнання її охороноспроможності, реєстрації чи дотримання інших формальних процедур для поширення на неї правової охорони. Проте, це не означає повну відсутність потреби фіксації нематеріального результату інтелектуальної діяльності на матеріальному носії для його ідентифікації, і, насамперед, для використання в якості засобу доведення при вирішенні суперечок. Адаже для охорони комерційної таємниці необхідно мати відомості, достатні для її ідентифікації, тому вони мають бути зафіксовані на матеріальному носії (зразок, електронна форма, відео, звукозапис та ін.), доступному для сприйняття третіми особами (відповідно, усна форма є недостатньою).

3. Ще однією особливою ознакою комерційної таємниці є необмеженість строку її захисту. Право особи на комерційну таємницю зберігається на весь час існування фактичної монополії цієї особи на інформацію, яка її складає, а також за наявності передбачених законом умов охорони.

Комерційній таємниці властива також універсальність порівняно з іншими об'єктами виключних прав. Якщо під винаходом, промисловим зразком, товарними знаками тощо розуміється цілком визначений результат інтелектуальної діяльності, то під поняття комерційної таємниці можна підвести найрізноманітніші відомості «науково-технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, у тому числі ноу-хау», практичне використання яких в підприємницькій діяльності дозволяє отримати економічний результат.

Комерційна таємниця має важливе значення для створення умов, що сприяють залученню до цивільного обороту ноу-хау.

В Україні як в юридичній літературі, так і на законодавчому рівні єдиний підхід до визначення «ноу-хау» не склався. Якщо в розумінні комерційної таємниці була досягнута якась єдність, що дозволила сформулювати законодавче визначення даного поняття, то з визначенням поняття ноу-хау справа йде набагато складніше. Це особливо спостерігається при узгодженості питань про співвідношення даних інститутів.

Але потрібно звернути увагу на те, що діапазон точок зору науковців з приводу співвідношення комерційної таємниці та ноу-хау, доволі широкий [4, с.574]: від заперечення будь-якої комерційної таємниці, у тому числі і ноу-хау, як об'єкта права інтелектуальної власності [5, с.285], до розповсюдження на всю комерційну таємницю [6, с.675], а не тільки на ноу-хау, інституту інтелектуальної власності [7, с.178]. Існують, наприклад, такі основні точки зору:

- ці категорії є синонімами [8, с.11];
- ноу-хау є різновидом комерційної таємниці [9, с.12];
- комерційна таємниця є різновидом ноу-хау [10, с.95];
- ноу-хау та комерційна таємниця є категоріями, які частково збігаються за обсягом [11, с.250];
- ноу-хау та комерційна таємниця є різними категоріями [12, с.29].

Виходячи з вищенаведеного потрібно провести порівняльний аналіз понять «комерційна таємниця» та «ноу-хау» виділивши їх загальні та відмінні риси:

- нематеріальний характер результату інтелектуальної діяльності як в першому, так і в другому випадку у формі інформації;
- зміст комерційної таємниці і ноу-хау складає конфіденційна інформація;
- відомості, які складають комерційну таємницю та ноу-хау, є ідентичними;
- дійсна або потенційна комерційна цінність інформації, яка складає комерційну таєм-

ницю і ноу-хау, через її незагальновідомість третім особам та відсутність вільного доступу до неї на законній підставі;

- і ноу-хау, і комерційна таємниця пов'язані з підприємницькою діяльністю;
- і для комерційної таємниці, і для ноу-хау відсутня вимога абсолютної секретності;
- комерційна таємниця має бути предметом, адекватних існуючим обставинам, заходів щодо збереження її секретності, вжитих суб'єктом відповідного права, а ноу-хау – предметом встановлення у договорі умов вжиття заходів щодо збереження її конфіденційності, визначених за угодою сторін;
- комерційна таємниця не може існувати за межами підприємства, а ноу-хау може існувати і окремо від нього;
- різні види відповідальності за порушення зобов'язань щодо збереження конфіденційності інформації, яка складає комерційну таємницю та ноу-хау. У разі порушення договірних зобов'язань щодо ноу-хау сторони несуть лише цивільно-правову відповідальність, а за порушення прав на комерційну таємницю передбачені різні види відповідальності, в тому числі і кримінальна.

Розглядаючи співвідношення понять комерційна таємниця та ноу-хау потрібно відзначити, що ноу-хау, як і комерційну таємницю, можуть складати різноманітні відомості, вичерпний перелік яких скласти неможливо. Тому в більшості випадків при визначенні даного поняття виділяються перш за все істотні, юридично значимі ознаки відповідних об'єктів. Єдина загальна ознака, характерна для всіх існуючих визначень полягає в тому, що йдеться про сукупність конкретних знань та досвіду. В якості інших ознак вказують на можливість застосування цих знань і досвіду на практиці, комерційну цінність даної інформації та відсутність загальнодоступності. Отже, розкриття змісту ноу-хау шляхом посилення на найбільш важливі ознаки цього поняття виявляється більш реальним, ніж спроби сформулювати вичерпне визначення.

Правова природа комерційної таємниці є такою, що вона може виникнути й існувати в

різних формах тільки за умов ринкової економіки.

Сутність та форми прояву комерційної таємниці в цивільних відносинах, що складаються в процесі здійснення підприємницької діяльності полягає в тому, що інформація, яка складає комерційну таємницю, може мати відношення до різних галузей (техніки, технології, економіки, виробництва, торгівлі), відображати будь-який бік діяльності підприємців, бути продуктом внутрішнього виробництва або може бути отримана за договором, але в силу невідомості її конкурентам, завдяки збереженню фірмового «секрету», має цінність в підприємницькій діяльності та набула в ринковій економіці величезну значимість. Її доля участі в успіху підприємця значно вища в порівнянні з використанням відкритої інформації або традиційних результатів інтелектуальної діяльності. Конкуренція на ринку диктує постійну необхідність в появі елементів новизни, які надають певні економічні переваги, що примушує підприємців відносити їх до комерційної таємниці та забезпечувати відповідний правовий захист.

Маючи відношення до «ноу-хау», такого роду інформація характеризує науково-технічну та технологічну сторони виробництва. Зазначена інформація відноситься і до ділової комерційної інформації, що характеризує управлінську, фінансову, маркетингову та іншу діяльність і дозволяє успішно вести справи та укладати взаємовигідні угоди.

Отже, у сфері суспільного виробництва на етапі розробки та освоєння нової техніки інформація, що складає комерційну таємницю, проявляється в формі технічних та технологічних секретів (ноу-хау), а на етапі обміну (купівлі – продажу) товарів – в формі комерційних (ділових) секретів. Обидві форми цієї інформації охороняються інститутом комерційної таємниці.

Таким чином, специфічність комерційної таємниці полягає в тому, що вона не піддається офіційній реєстрації, опис, який складає її сутність, має конфіденційний характер і на-

дається із серйозними застереженнями. У ліцензійних договорах, як правило, зазначають порядок і умови передачі інформації, яка складає комерційну таємницю. Цим та іншими чинниками зумовлюється потреба в окремому правовому інституті захисту такої інформації, оскільки вона в сучасних умовах набуває дедалі більшої ціни як товар і цей товар характеризується значним попитом.

Дослідження питань правового регулювання комерційної таємниці, визначення її ролі в цивільному праві та місце серед об'єктів права інтелектуальної власності, на наш погляд, слід розглядати в якості самостійного інституту, досягнення якого покликані активно сприяти затвердженню цивілізованих форм ринкових відносин у нашій країні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р., № 435–IV // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
2. Господарський кодекс України : від 16.01.2003 р., № 436–IV // ВВР України. – 2003. – № 18–22. – Ст. 144.
3. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPs) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018/page.
4. Гражданское право : учебник / под ред. Е. А. Суханова. – М., 1999. – Т. 2. – Полутом 1. – С. 574–580.
5. Городов О. А. Интеллектуальная собственность предпринимателя. Коммерческое право : в 2 ч. : учебник / О. А. Городов ; под ред. В. Ф. Попондопуло, В. Ф. Яковлевой. – 3-е изд. – М. : Юристъ, 2004. – Ч. 1. – 680 с.
6. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А. П. Сергеев. – 2-е изд. – М. : Проспект, 2005. – 752 с.
7. Попондопуло В. Ф. Коммерческое (предпринимательское) право : учебник / В. Ф. Попондопуло. – М. : Юристъ, 2005. – 350 с.

8. Балакин Д. Каким быть новому законодательству РФ о ноу-хау? / Д. Балакин // Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность. – 2003. – № 2. – С. 11–15.

9. Северин В. А. Правовой механизм регулирования коммерчески значимой информации в торговом обороте / В. А. Северин // Юрист. – 2002. – № 10. – С. 12–14.

10. Бегова Т. Суб'єкти права інтелектуальної власності на ноу-хау / Т. Бегова // Право України. – 2005. – № 11. – С. 95–98.

11. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации : сборник статей / В. А. Дозорцев. – М. : Статут, 2005. – 416 с.

12. Андрошук Г. Секретна інформація як об'єкт правової охорони / Г. Андрошук // Інтелектуальна власність. – 1999. – № 3–4. – С. 29–31.

Попова Н. О. Поняття комерційної таємниці як об'єкта права інтелектуальної власності в законодавстві України / Н. О. Попова // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 364–368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_64.pdf

Досліджується поняття комерційної таємниці та визначення її основних ознак у співвідношенні з іншими, схожими за ознаками поняттями. Зокрема, розглядається співвідношення понять комерційна таємниця та ноу-хау. Стверджується, що у сфері суспільного виробництва на етапі розробки та освоєння нової техніки інформація, що складає комерційну таємницю, проявляється в формі технічних та технологічних секретів (ноу-хау), а на етапі обміну (купівлі–продажу) товарів – в формі комерційних (ділових) секретів. Обидві форми цієї інформації охороняються інститутом комерційної таємниці.

Попова Н.А. Понятие коммерческой тайны как объекта права интеллектуальной собственности в законодательстве Украины

Исследуется понятие коммерческой тайны и определение ее основных признаков в соотношении с другими, похожими по признакам понятиями. В частности, рассматривается соотношение понятий коммерческая тайна и ноу-хау. Утверждается, что в сфере общественного производства на этапе разработки и освоения новой техники информация, составляющая коммерческую тайну, проявляется в форме технических и технологических секретов (ноу-хау), а на этапе обмена (купли-продажи) товаров – в форме коммерческих (деловых) секретов. Обе формы этой информации охраняются институтом коммерческой тайны.

Popova N.O. The Notion of a Trade Secret as an Object of Intellectual Property Rights in the Legislation of Ukraine

The article examines the concept of trade secrets and the definition of its main characteristics in relation to others on grounds similar concepts. In particular, the relationship between the concepts considered trade secrets and know-how. It is alleged that in the field of social production under development and explored new techniques of information constituting a trade secret, is manifested in the form of technical and technological secrets (know-how), and the stage exchange (purchase-sale) of goods – in the form of commercial (business) secrets. Both forms of information protected by trade secrets Institute are made.